

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Петко Христов

от Института за етнология и фолклористика с Етнографски музей при БАН
за провеждане на конкурс за присъждане на образователната и научна степен „Доктор”
по професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата,
докторска програма „Културология“ (Медийният образ на Васил Левски),
за дисертационен труд на тема: *„Васил Левски в художественото и документалното
кино: Наративи и интерпретации”* с автор Румен Илков Скрински

Отбелязването през настоящата година на 150-годишнината от гибелта на Васил Левски стана повод за пореден път българската наука и общество да се вгледат в образа на Апостола на българската свобода и да направят поредните равнотежници за неговите публични измерения. В този смисъл предлаганото дисертационно изследване на Румен Скрински е актуално, навременно и в известен смисъл провокативно. Изследването, посветено на *„един от фундаменталните разкази, формиращи националния митопоезис на българите“* (с. 2), има за свой обект формиращата се през годините обществена представа за всепризнатия герой на националноосвободителната революция, представена през анализа на някои от най-значимите филмови и телевизионни продукции за него. Поставянето на анализа в рамките на широкия обществен, културен и идеологически контекст през десетилетията след Освобождението прави това изследване приносно и за българската наука, и за нестихващия обществен дебат за образа на Васил Левски в паметта на българите и всепризнатата константа в изграждането на националната ни идентичност.

Дисертационното изследване, което се състои от увод, три глави и заключение, си поставя като основна задача *„да проследи, систематизира, анализира и предложи обосновка на етапите, чрез които се променя представата за Левски, както през различните исторически разкази около публичния му образ, така и през прегледа на филми, които са ангажирани с живота и делото му“* (с. 11). В началото авторът предлага своята основна хипотеза, че посредством художествени и кинематографични похвати се прави принос към мистифицирането и превръщането в легенда на конкретната историческата личност, вписвайки я плътно в националния митопоезис. Идеята за доказването на тази хипотеза преминава като червена нишка през целия

дисертационен труд и е широко представена в третата глава на дисертацията. В този смисъл изследването няма за цел да изяснява и доказва исторически факти от живота и дейността на Васил Левски, а да анализира и представи обществените нагласи и представи за Апостола на българската свобода, колебаещи се между историческата личност и митологизирания легендарен образ.

Подобен извод се налага и от разнообразния характер на анализирания в дисертацията първични източници – както документалното наследство на самият Васил Левски, писмата между него и комитетските дейци от Вътрешната революционна организация, така и ранните спомени на съвременниците му след Освобождението на България. Към това са добавени по-късни академични изследвания и художествени авторски интерпретации, допринесли за формирането на легендарно-митологичния аспект в осмислянето на живота и делото на Апостола, съществуващите проучвания около историята на българските кинопродукции, както и емблематични филми за Васил Левски, създадени в различни идеологически контексти и анализирани от автора като емпиричен материал във втората глава на дисертацията.

В първа глава са проследени основните етапи в документалното и литературното осмисляне на живота и делото на Левски, допринесли за формирането на обществените нагласи, свързани с образа на посочения за най-легитимен национален герой на България. В обзорната по своя характер глава е направен опит за „схематично“ (според автора) представяне на аспекти около отделните наративи, формиращи големия разказ на българите за Апостола. Направен е важен преглед на употребите на образа на Левски през различните обществено-политически периоди, като условно са обособени от дисертанта няколко наративни конструкции, с цел да се проследят ключови моменти около превръщането на един човек в най-важната за българите исторически личност, разгледана в контекста на понятието ‘национална памет’. Скрински разглежда разказът за Левски като сегмент от формирането на историко-националния хронотоп, който се мисли като част от преосмислянето на целия възрожденски процес след Освобождението – от първата цялостна биография на Левски от Захари Стоянов, където той естествено е провъзгласен за „герой“ и велика историческа личност, през Вазовият фолклорно-мистичен образ на националния герой Левски, олицетворяващ добродетели, преминаващи отвъд времето и пространството, до преразказаните политически идеи на Левски за държавно устройство от различни идеологически водачи, присвоили наратива за припознаването на Апостола. Тези

микроразкази, използващи различни аспекти от живота и делото на Левски, правят случването на историческия Левски възможно в различни публични употреби, една от които е свързана с неговия образ в българското кино, на който са посветени следващите две глави на дисертационния труд. Авторът определя като ключова появата на иновативната книга „Левски, революцията и бъдещия свят“ на Николай Генчев, в която посредством комбинацията между „задълбочено историческо проучване и публицистични похвати“ фигурата на Апостола е изведена до „човек, надраснал времето си, но същевременно с това и здраво свързан с него“ (с. 44).

Втората глава, озаглавена „Филмовият Левски“, съдържа основния анализ и приносната част на предприятието в дисертацията изследване. Скрински променя подхода при избора на документалните, документално-художествените и приключенските филми, както и гледната точка на анализа. Акцентът е поставен върху конкретните елементи от историческия и обществено-политическия контекст, които определят особеностите на разказа за Апостола в киното и телевизионните продукции. Предложен е и един допълнителен анализ на обществената представа за националния герой, която присъства като разказ не само в книгите, а и във филмовите ленти. Анализирайки знакови игрални филми и сериали като „Бунтът на робите“ на Васил Гендов, „Демонът на империята“ на Вили Цанков и „Дякон Левски“ на Максим Генчев, дисертантът прави извода, че както не съществува единен консенсус около наратива „Левски“ в историческите и художествените интерпретации на неговия образ, така и от екрана не е възможен монолитен разказ, който да бъде приет като безспорен и пълнокръвно изигран като екранно присъствие. „Изиграването“ на Левски в българското кино е видно през разнообразни алегии, митопоетически фигури и похвати, агиографски сюжети и екшън-моделни, описващи по различен начин „човека Левски“ и „стратега Левски“. *Заклучението е, че „кино- и телевизионните ‘лутания’ между ореола и човешкия характер, вплетени в мисленето за Левски, са устойчив претъничкамък пред българското кино, което и до днес не е избрало пътя, по който да разказва националния пантеон от личности и събития, свързани с Българското възраждане“ (с. 57).*

Като продължение на основния анализ, в **третата глава** се прави обобщение на представените разкази за филмовия, театралния и документално-художествения образ на Апостола на свободата в разнообразния обществено-политически и историко-културен контекст. Добро впечатление правят коментарите на автора за съвременните

документални и документално-художествените продукции, посветени на различни моменти от живота и аспекти от делото на Васил Левски. Надграждайки прегледа от предишната глава, Скрински въвежда в анализа нови документално-художествени интерпретации в продукции от последните години. И докато документалният разказ за Левски се обособява най-често под формата на късометражни продукции, *„информативно наситени, емоционално обрани и разчитащи понякога дори на дидактически елементи в презентирането си“*, то в някои от документалните филми напоследък се появяват проекти, успяващи да уловят необходимата връзка между историческия и визуалния наратив. В тази категория са анализирани за пръв път две продукции – „Черна легенда“ на Дочо Боджаков и студентската продукция „1972“ на телевизия Алма Матер, основаващи се на коректния съвременен исторически прочит относно някои подробности от живота на Апостола. В подобни продукции разказът за Левски се отличава, според дисертанта, с творчески вкус на представянето, като в двата филма е предложено съдържание, в което образът му е отведен отвъд митопоетическата традиция, легендарните трактовки и високия патос, държащ на всяка цена да иземе функциите на историческата личност, за да я превърне в героическа. В тази си част дисертационното изследване съдържа, според мен, новаторски и приносен характер.

В заключението е направено обобщение на изследването, с основен извод, че анализът на разнообразните наративи за Левски в киното и телевизията представляват предизвикателство през историографията, свързано с преодоляването на различните мистификации и ненаучни съждения за образа на Апостола. Към това заключение се присъединявам и аз.

Към текста на дисертацията могат да бъдат отправени и критични бележки за пропуските в оформянето и в научния апарат. При евентуална публикация би трябвало да се прецизира начина на цитиране, да бъдат отстранени пропуски като липса на страници и т. н. Това не променя положителната ми оценка за дисертационния труд.

Румен Скрински е публикувал три статии по темата на дисертацията. Авторефератът отговаря на съдържанието на дисертацията и вярно отразява изводите в изложението. Процедурата съответства на Закона за развитието на академичния състав в Република България, Правилника за неговото приложение, както и на вътрешния

Правилник за условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“.

Ето защо, изразявайки положителното си становище, предлагам на уважаемото Научно жури да присъди образователната и научна степен „Доктор“ на Румен Илков Скрински за дисертационен труд на тема: *„Васил Левски в художественото и документалното кино: Наративи и интерпретации“* и ще гласувам положително за това.

09.03.2023

доц. д-р Петко Христов